

tě.²¹⁸ Pokud do vlastnictví těchto veřejnoprávních subjektů skrytá věc nepřipadá, je dán prostor nálezci a vlastníkovi pozemku. Ti si mají ujednat, kdo si věc ponechá a jehož díl bude vyplacen. Otázkou však zůstává, ve kterém okamžiku se jeden z nich stane vlastníkem nalezené skryté věci. Způsob nabývání rozdělením mezi vlastníka pozemku a nálezce naznačuje, že zde zákonodárce mohl mít v úmyslu vrátit se k institutu nálezu pokladu, ale jasné to zdaleka není. Jaký byl úmysl zákonodárcův, se z uvedeného ustanovení dá usuzovat jen stěží. Můžeme proto zkusit zjistit, zda nám nenapoví důvodová zpráva. Ta nám sděluje: „U skrytých věcí, rozdílně od nálezů, se zpravidla méně často dohledá její vlastník. Nemá-li tato věc zřejmě vlastníka, musí zákon vyřešit, kdo si ji ponechá.“²¹⁹ Evidentně by měl být poskytnut alespoň nějaký čas vlastníkovi k tomu, aby se o věc přihlásil. Jelikož se jiné lhůty neuvádí, bude se úprava v tomto ohledu řídit lhůtami pro věc ztracenou. Přesto by však bylo lepší podrobněji upravit, kterými předpisy o nálezu věci ztracené se nález skryté věci řídit bude a které použít nepůjdou, už jen kvůli tomu, že se zde objevuje vlastník pozemku, který v případě nálezu ztracené věci žádné pravomoci nemá.

Poslední ustanovení týkající se nálezu pojednává o situaci, která nám může být opět díky ABGB povědomá.

„Osoba zjednaná k nalezení ztracené nebo skryté věci není nálezcem a náleží jí jen odměna za hledání, byla-li ujednána.“²²⁰

ABGB mluvil o dělnících a také jim postavení nálezce nepřiznával, pokud byli najati k hledání. Nový občanský zákoník sice nemluví o pokladu, ale vzhledem k současné koncepci věci skryté je na místě podobnost zmínit. V ABGB by logicky uvedené ustanovení u skrytých věcí význam nemělo, neboť tam nálezci nepřislušelo o nic lepší oprávnění, než jaké by měl, kdyby šlo o věc ztracenou.

Z toho, co jsme si zde ukázali, je zjevné, že se současný občanský zákoník snažil čerpat z římského práva a právní úpravy pokladu v ABGB, avšak termín poklad znovu do právního řádu nezavedl.

218 § 23a zákona č. 20/1987 Sb.: „(1) Movité archeologické nálezy jsou vlastnictvím kraje, nejsou-li vlastnictvím státu nebo obce podle odstavce 2. (2) Movité archeologické nálezy jsou vlastnictvím kraje, v jehož územním obvodu byly učiněny, nejde-li o movité archeologické nálezy učiněné při archeologických výzkumech prováděných příspěvkovou organizací nebo organizační složkou obce, které jsou vlastnictvím této obce, nebo o movité archeologické nálezy učiněné při archeologických výzkumech prováděných státní organizací nebo organizační složkou státu, které jsou vlastnictvím České republiky.“

219 ELIÁŠ, K. *Nový občanský zákoník s aktualizovanou důvodovou zprávou a rejstříkem*. Ostrava: Sagit, 2012, s. 462.

220 § 1065 OZ 2012.

3. NABYTÍ VLASTNICTVÍ PŘÍRŮSTKEM

Výrazem *accessio* (přírůstek) označuje teorie římského práva originární způsob nabývání vlastnictví spojením dvou samostatných věcí dohromady, čímž jedna z nich ztrácí svou samostatnost a stává se trvalou součástí věci druhé.²²¹ Jestliže se tak stalo bez dohody jejich vlastníků, je úkolem práva stanovit, komu bude náležet nově vytvořený celek. Odlišuje se od specifikace, fyzické přeměny jedné věci na věc jinou působením osoby odlišné od jejího vlastníka, od smísení a slití, kdy je vzniklá směs ovlivněna charakterem všech vstupujících látek, a také od nabytí plodů, tedy právně samostatných pravidelných, hospodářských a hmotných výtěžků plodonosné věci. Moderní civilistika však tuto systematiku nenásleduje a všechny čtyři jmenované způsoby zahrnuje pod jediný pojem přírůstku v širším slova smyslu: „Přírůstkem se nazývá vše, co z věci povstane nebo nově k ní přibude, nebyvši vlastníkovi od někoho jiného odevzdáno...“²²² Přírůstkem nerozumí již jen hmotné rozšíření věci, nahlíží na něj jako na jakékoliv rozšíření předmětu vlastnictví z hlediska právního, nebylo-li právně jednáno.²²³ OZ 2012 navazuje na ABGB a rozděluje přírůstek na přirozený, umělý a smíšený podle toho, zda mají na rozšíření podíl lidské nebo přírodní síly.²²⁴

Protože se prameny věnovaly nejrozličnějším případům zahrnutým do množiny akcese ve smyslu římského práva, je praktické je rozdělit do tří tematických skupin – přírůstek pozemku působením vodního toku, spojení movitých věcí, spojení movité a nemovité věci.

221 KINCL / URFUS / SKŘEJPEK, *op. cit.*, s. 180.

222 § 404 ABGB.

223 SKŘEJPEK, M. / BĚLOVSKÝ, P. / ŠEJDL, J. / FALADA, D. *Římské právo v občanském zákoníku. Věcná práva. Komentář a prameny*. Praha: Auditorium, 2017, s. 132–135.

224 § 404–422 ABGB, § 1066–1088 OZ 2012. Cf. ANDRES / HARTMANN / ROUČEK / SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 417.

3.1 Přírůstek pozemku působením vodního toku

První množinu případů charakterizuje, že k akcesi dochází působením neovladatelných přírodních sil, konkrétně vody. Jejím důsledkem je rozšíření výměry pozemku, respektive rozšíření plochy, která vlastníkovi pobřežního pozemku náleží. S výjimkou strže přírůstek tvořily věci nemající vlastníka (nebo alespoň nemající vlastníka dohledatelného), nebylo proto nutné zabývat se otázkou majetkového vyrovnání vlastníka nového a původního. O nabytí vlastnictví přírůstkem se však jednalo pouze za předpokladu, že pobřežní pozemky měly povahu *ager arcifinus*, tedy, že jejich hranice nebyly přesně vyměřeny, ale ohraničovaly je jen přirozené meze, mezi něž pocho-pitelně patřily i řeky.²²⁵ Římské právo vycházelo z představy, že takové pobřežní pozemky by mohly přirozeně pokračovat do řečiště, nebránila-li by tomu existence řeky jako *res extra commercium*.²²⁶ Nicméně, pokud řeka z části svého koryta ustoupila, ať už v důsledku změny toku nebo rozšířením břehu náplavou, překážka zmizela a nová půda konečně připadla vlastníkovi pobřežního pozemku. Dále se zde, vedle pro přírůstek typického principu *accessio cedit principali*, projevila zásada *cuius periculum, eius commodum*.²²⁷ Vlastnictví měl podle ní jako příjemnou výhodu nabýt ten, kdo byl zároveň vystavován permanentnímu riziku. Vlastník pobřežního pozemku si totiž nikdy nemohl být jistý, zda se předmět jeho práva bude důsledkem působení vody zvětšovat nebo zmenšovat. Není divu, že pro původně agrární římskou společnost představovaly změny výměry pozemků vysoce významnou otázku a soustřeďovaly značnou pozornost. Z pramenů lze vyčlenit čtyři typové situace, které obvykle nastávaly, a jež si zasloužily zvláštní právní úpravu. Byly jimi *alluvio*, *avulsio*, *alveus derelictus* a *insula in flumine nata*.

3.1.1 *Alluvio*, *avulsio*

Alluvio označovalo nabytí vlastnictví půdy, která byla řekou pomalu naplavena na pobřežní pozemek, v důsledku čehož se zvětšila jeho výměra:

225 Opakem byl *ager limitatus*, pozemek přesně vymezený zeměměřiči. Viz D. 41.1.16 (Florentinus *lib. 6 inst.*); D. 43.12.1.7 (Ulpianus *lib. 68 ad ed.*). Viz HEYROVSKÝ, L. *Dějiny a systém soukromého práva římského*. Praha: Otto, 1910, s. 304, 375–376.

226 ARNDTS, C. L. *Učební kniha Pandekt, I. díl*. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 257.

227 DAJCZAK / GIARO / BÉRIER DE / DOSTALÍK, *op. cit.*, s. 211.

*Praeterea quod per alluvionem agro nostro flumen adicit, iure gentium nobis adquiretur. per alluvionem autem id videtur adici, quod ita paulatim adicitur, ut intellegere non possimus, quantum quoquo momento temporis adiciatur.*²²⁸

Gaius i justiniánské Instituce shodně zdůrazňovali, že naplaveninou se rozuměl jen materiál, který se na břehu řeky usazoval pozvolna a dlouhodobě, stanovili zároveň jednoznačné pravidlo, že nově nanesenou půdu nabýval vlastník pozemku, a to postupně ke každé částečce v okamžiku, kdy ji voda přinesla. Z pramenů dále vyplývá, že se nabývání vlastnictví omezovalo pouze na břehy řek. O naplaveninu nešlo, rozšiřoval-li se pozemek v důsledku kolísání hladiny jezer nebo vodních nádrží.²²⁹ Vlastnictví se tím neměnilo, neboť bylo očekáváno brzké navrácení výšky vody do původního stavu.

Avulsio neboli strž, odkazovalo na situaci, kdy silný proud vody v řece odtrhl kus půdy a připlavil ji k jinému pozemku. V římském právu se stavělo do kontrastu k naplavenině, protože byla dílem okamžiku a, což je podstatnější, nepůsobilo změnu vlastnictví. Stržená zemina náležela nadále původnímu vlastníkovi, který ji mohl vindikovat:

*Itaque si flumen partem aliquam ex tuo praedio resdicerit et ad meum praedium pertulerit, haec pars tua manet.*²³⁰

Zatímco Gaiovy Instituce tímto skončily, *Digesta* i justiniánské Instituce obsahují dodatek, kterým uvedené pravidlo relativizovaly. Jestliže totiž vodou přinesená půda zůstala na novém místě tak dlouho, že stromy z ní vyrůstající zakořenily do pobřežního pozemku, měla připadnout vlastníkovi tohoto pozemku:

*...plane si longiore tempore fundo meo haeserit arboresque, quas secum traxerit, in meum fundum radices egerint, ex eo tempore videtur meo fundo adquisita esse.*²³¹

228 D. 41.1.7.1 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „Navíc to, co vlivem naplavení řeky k našemu pozemku přidá, právem národů se stává naše. Naplaveninou se tedy rozumí to, co je přidáváno tak pomalu, že si ani nemůžeme všimnout množství, které nám v daném okamžiku bylo naplaveno.“ Překlady fragmentů D. 41.1.7.1 a D. 41.1.7.2 jsou převzaty z publikace SKŘEJPEK / BĚLOVSKÝ / ŠEJDL / FALADA, *op. cit.*, s. 131. Téměř totožně viz *Inst. Iust.* 2.1.20; *Gai. Inst.* 2.70.

229 D. 41.1.12.pr. (Callistratus *lib. 2 inst.*): *Lacus et stagna licet interdum crescant, interdum exarescant, suos tamen terminos retinent ideoque in his ius alluvionis non agnoscitur.* „Ačkolí jezera a rybníky někdy zvětší své rozměry, a někdy vyschnou, stále si drží své hranice, a proto v jejich případě není připuštěno právo *alluvia*.“

230 *Gai. Inst.* 2.71: „Urve-li tedy řeka nějaký kus tvého pozemku a připlaví jej k mému, zůstane tento kus tvůj.“

231 D. 41.1.7.2 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): „Jestliže však tato část zůstane delší dobu spojena s mým pozemkem a stromy z této části zakoření do mého pozemku, má se za to, že od tohoto okamžiku se stává součástí mého pozemku.“ Téměř totožně

Ostatně, obdobné kritérium se uplatnilo i v případě sesuvu půdy. Zeminu získal vlastník pozemku, na němž se zastavila, pokud s ním srostla, usadila se, stejně tak sesuvem přemístěný strom nabyl jedině, zapustil-li do pozemku kořeny.²³² Zatímco naplavenina působila rozšíření vlastnictví o věc, která pravděpodobně nikomu dosud nepatřila, strž, byť po uplynutí delší doby, měla za následek ztrátu vlastnictví původního vlastníka vodou odnesené půdy. Nabízela by se proto úvaha kompenzovat původnímu vlastníkovi jeho ztrátu a poskytnout mu náhradu škody. Prameny římského práva ale takovou možnost nepřípouštěly. Nepodal-li včas reivindikační žalobu, neměl žádný jiný prostředek k dosažení náhrady.²³³

3.1.2 Naplavenina a strž v novodobém právu

V ustanoveních novodobých občanských zákoníků platných na území dnešní České republiky, které se týkaly naplaveniny a strže, je vliv římského práva na první pohled jasný, jak ve struktuře, tak v obsahu. ABGB římskoprávní normy téměř bezvýjimečně přejal v § 411 a 412, které byly v rámci systematizace zařazeny mezi přirozený přírůstek, protože se předmět vlastnictví rozšiřoval působením přírodních sil. Ustanovení § 411 upravovalo problematiku naplaveniny: „Země, kterou voda znenáhla naplaví na břeh, náleží vlastníkovi břehu.“ K nabytí vlastnického práva docházelo *ipso facto* bez projevu vůle vlastníka pobřežního pozemku, omezovalo se ovšem jen na přirozeně tekoucí vodu, vyloučeny byly rybníky a jezera.²³⁴

Do protikladu k naplavenině se stavěla strž, již se věnoval § 412: „Byl-li však značný kus země návalem řeky vržen na cizí břeh, pozbuďte k němu dřívější držitel svého vlastnického práva jen tehdy, když ho do roka nevykoná.“ Podobně jako ve starověkém Římě byla stržená půda ponechána jejímu původnímu vlastníkovi, kritérium srůstu s cizím pobřežním pozemkem však bylo nahrazeno prekluzivní lhůtou o délce jednoho roku. Po tuto dobu mohl vlastník zeminy vykonat své právo, tedy dát jej najevo, například strž obhospodařovat, odstranit nebo žádat její vyznačení v katastrální mapě.²³⁵

Při přípravách nového občanského zákoníku v průběhu první republiky byly § 411 a 412 ABGB přežaty beze změn do návrhu subkomi-

viz *Inst. Iust.* 2.1.21.

232 D. 39.2.9.2 (*Ulpianus lib. 53 ad ed.*).

233 ARNDTS, *op. cit.*, s. 256.

234 ANDRES / HARTMANN / ROUČEK / SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 432–433.

235 SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 262. ANDRES / HARTMANN / ROUČEK / SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 434.

tétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923, dokonce pod stejnými čísly paragrafů.²³⁶ Návrh superrevisní komise z roku 1931²³⁷ s nimi však již nepočítal s tím, že jejich tvorba nebyla v kompetenci komise. Stejný závěr zopakovala i důvodová zpráva vládního návrhu občanského zákoníku z roku 1937, který v čl. VI č. 2 uvozovacích předpisů obsahoval návrh na zachování relevantních ustanovení ABGB v platnosti do doby, než bude problematiku upravovat připravovaný vodní zákon.²³⁸

OZ 1950 a OZ 1964 se touto tematikou výslovně nezabývaly. Právní věda se spíše přikláníla k závěru, že nabytí vlastnického práva k naplavenině a strži bylo lze odvozovat z obecně formulovaného § 135a OZ 1964, který byl do zákoníku doplněn s účinností od 1. ledna 1992: „Vlastníku věci náleží i přírůstky věci, i když byly odděleny od věci hlavní.“ V případě strže se pak spíše vlivem historické literatury než samotného textu kodexu mělo brát v úvahu, zda bylo ještě možné masu zeminy identifikovat a oddělit.²³⁹ Objevil se ale také názor, že od konce účinnosti ABGB nepřicházely tyto varianty v úvahu.²⁴⁰

Nejasnosti rozptýlil až OZ 2012, který převzal téměř doslovně ustanovení ABGB. § 1068 OZ 2012 lze chápat jako protějšek § 411 ABGB: „Zemina naplavená poznenáhla na břeh náleží vlastníkovi pobřežního pozemku. To platí i o přírůstcích vzniklých působením větru nebo jiných přírodních sil.“ Nicméně, ve druhé větě OZ 2012 zachází o krok dále a stanoví analogické uplatnění této normy také na půdu pozvolna usazovanou jiným způsobem. Ustanovení § 1069 OZ 2012 pak přejímá obsah § 412 ABGB: „Velká a rozeznatelná část pozemku, kterou vodní tok odplaví k jinému břehu, se stává součástí pobřežního

236 STIEBER, M. *Věcné právo, Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku pro Československou republiku*. Praha: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1923, s. 28, 87.

237 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona*. V Praze: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931. *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*. V Praze: Nákladem ministerstva spravedlnosti, 1931, s. 21, 127.

238 Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník. [online, citováno 9. 12. 2017]. Dostupné na: http://www.senat.cz/informace/z_historie/tisky/4vo/tisky/To425_01.htm.

239 ŠVESTKA, J. / SPÁČIL, J. / ŠKÁROVÁ, M. / HULMÁK, M. a kol. *Občanský zákoník I.* 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, s. 783–785. PETR, *Nabývání vlastnictví originálním způsobem*, s. 33.

240 BAUDYŠ, P. *Katastr a nemovitosti*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2010, s. 147–149. Cf. MALÁROVÁ, L. Š. „Insula in flumine nata“ v novém občanském zákoníku a předchozích občanskoprávních úpravách. In: Stloukalová, K. (ed.). *Soudobé reflexe římského práva: římské právo v moderních kodifikacích*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Právnická fakulta, 2015, s. 114.

ho pozemku, pokud původní vlastník k odplavenému pozemku neuplatní své právo po dobu jednoho roku.“ Také se odchyluje od řešení nabídnutého římskoprávními prameny a okamžik nabytí vlastnického práva ke stržené zemině odvozuje od uplynutí prekluzivní lhůty. Je na jejím vlastníkově, zda během jednoho roku uplatní své právo tím, že podá reivindikační žalobu.²⁴¹ Uplatněním práva se již nerozuzmí činnosti, které příkladmo uváděla prvorepubliková literatura.²⁴²

3.1.3 *Alveus derelictus*

Dále bylo třeba určit, kdo nabyde vlastnictví řečiště (*alveus derelictus*), které veřejná řeka (*flumen publicum*) trvale opustila. Přestalo tím pádem sloužit obecnému užívání a mít charakter *rei publicae*, absence veřejného zájmu pak umožnila, aby připadlo do soukromého vlastnictví.²⁴³ Gaius citovaný v Digestech i justiniánské Instituce se shodly na pravidlu, že vodou odhalenou půdu si rozdělili vlastníci pobřežních pozemků ve vzdálenosti do středu řečiště podle jejich šíře:

*Quodsi naturali alveo in universum derelicto alia parte fluere coeperit, prior quidem alveus eorum est, qui prope ripam eius praedia possident, pro modo scilicet latitudinis cuiusque agri, quae latitudo prope ripam sit...*²⁴⁴

Prameny explicitně myslely i na situaci, kdy se řeka po čase vrátila do původního koryta, a zůstaly konzistentní ve výše citovaném pravidlu. Pokud řeka opustila relativně nové řečiště a obnovila původní tok, také vlastnictví nového a toho času již vyschlého řečiště nabývali vlastníci pobřežních pozemků bez ohledu na to, komu půda náležela před zaplavením řekou.²⁴⁵ Vznik vodního toku totiž působil

zánik vlastnictví a po opuštění řečiště vznikalo vlastnictví nově, originálním způsobem. Gaius zmínil, že se toto pravidlo aplikovalo i na pozemek, který se načas stal v celé své výměře součástí vodního toku. Poté, co řeka opustila své nové koryto, připadl vlastníkům pobřežních pozemků. Původní vlastník pozemku v řečišti své právo neobnovil ani k jeho části, protože, byl-li zaplaven celý, nevlastnil žádný pobřežní pozemek, z něhož by se nabytí vlastnictví po ústupu řeky dalo odvodit.²⁴⁶ Neblahé důsledky pro původního vlastníka pozemku v řečišti pravděpodobně justiniánští kompilátoři pokládali za natolik nespravedlivé, že je v citovaném fragmentu označili za příliš tvrdé a naznačili možnost odchýlit se od této normy.²⁴⁷

Nicméně, nabytí či ztráta vlastnictví nastávala výhradně při změně vodního toku, která měla trvalejší charakter. Nevyžadovalo se sice, aby řeka nové koryto již nikdy neopustila, což by byla velice nepředvídatelná podmínka, na druhou stranu, výše zmíněné normy se nevztahovaly na krátkodobé záplavy. Při nich si vlastník zatopeného pozemku své vlastnictví zachoval, protože si na něm vodní tok striktně vzato nevytvořil své řečiště, nezměnil charakter pozemku, ale jen se na něj dočasně rozlil:

*Alia sane causa est, si cuius totus ager inundatus fuerit. neque enim inundatio speciem fundi commutat et ob id, si recesserit aqua, palam est eum fundum eius manere, cuius et fuit.*²⁴⁸

Není však zcela jasné, jaká byla povaha pozemku po dobu záplav

dia possident. „Nové koryto je pak podřízeno stejnému právnímu režimu jako řeka samotná a je proto věcí veřejnou. Pokud se řeka po určité době navrátí do svého původního koryta, patří ono nové koryto opět těm, kteří drží pozemky na jejím břehu.“ Viz D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

- 246 D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*): *cuius tamen totum agrum novus alveus occupaverit, licet ad priorem alveum reversum fuerit flumen, non tamen is, cuius is ager fuerat, stricta ratione quicquam in eo alveo habere potest, quia et ille ager qui fuerat desiit esse amissa propria forma et, quia vicinum praedium nullum habet, non potest ratione vicinitatis ullam partem in eo alveo habere: sed vix est, ut id optineat.* „...Ten pak, jehož celé pole zabralo nové řečiště, byť se řeka vrátila do starého koryta, nemůže si striktně vzato činit žádný nárok na takové řečiště, protože onen pozemek přestal ztrátou vlastní formy náležet tomu, čím byl, a protože nevlastní žádný sousední pozemek, nemůže mít na základě sousední polohy nějakou část toho řečiště; ale stěží se to dodržuje.“
- 247 BONFANTE, P. *Corso di diritto romano, vol. II. – la proprietà*. Roma: Attilio Sampaolesi, 1926, s. 123. Cf. LEVY, E. / RABEL, E. *Index interpolationum quae in Iustini-ani Digestis inesse dicuntur, Tomus III*. Weimar: Hermann Böhlau Nachfolger, 1935, sloupce 160–161.
- 248 *Inst. Iust.* 2.1.24: „Stejná situace nastane, jestliže je zcela zaplavena něčí půda. Záplava totiž vlastnost pozemku nemění; je zřejmé, že až voda opadne, tak pozemek zůstane ve vlastnictví toho, komu náležel předtím.“ Viz D. 41.1.7.6 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

241 ŠVESTKA, J. / DVOŘÁK, J. / FIALA, J. a kol. *Občanský zákoník: komentář, svazek III*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2014, s. 197.

242 Cf. MALÁROVÁ, L. Š. Právní režim naplaveniny a strže v současném českém právu. In: Vojáček, L. / Tauchen, J. (eds.). *III. Česko-slovenské právněhistorické setkání doktorandů a postdoktorandů: sborník z konference*. Brno: Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2015, s. 321.

243 D. 41.1.30.1 (Pomponius *lib. 34 ad sab.*): *...et ideo cum exsiccatus esset alveus, proximorum fit, quia iam populus eo non utitur.* „...a proto, když by řečiště vyschlo, případně nejbližším [vlastníkům pozemků], neboť jej lid již neužívá.“ Cf. HEYROVSKÝ, op. cit., s. 299–300.

244 *Inst. Iust.* 2.1.23: „Jestliže však řeka opustila své přirozené koryto a začala téci jiným směrem, náleží opuštěné koryto řeky těm, jejichž pozemky leží na břehu, a to v poměru šířky, kterou má každý pozemek ležící na břehu.“ Viz D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

245 *Inst. Iust.* 2.1.23: *...novus autem alveus eius iuris esse incipit, cuius et ipsum flumen, id est publicus. quodsi post aliquod tempus ad priorem alveum reversum fuerit flumen, rursus novus alveus eorum esse incipit, qui prope ripam eius prae-*

(*inundatio*). Ulpianus na něj nahlížel jako na *res privata*, protože se ani na chvíli nestal skutečnou součástí vodního toku.²⁴⁹ Pomponius sice vyvozoval stejné důsledky, tedy že po opadnutí vody pozemek náležel původnímu vlastníkov, během zaplavení nicméně pozemek považoval za integrální součást řečiště, a proto také za *res publica*, kterou vlastník dočasně pozbyl.²⁵⁰ To, že se v Digestech nacházejí fragmenty, které, byť v souvislosti se záplavami, výslovně hovoří o tom, že pozemek plnil funkci řečiště, a zároveň jej po opadnutí vody navracely původnímu vlastníkov, lze vnímat jako další důsledek interpolací.²⁵¹ Stejně jako v pozmeněném Gaiově fragmentu o pozemku, který byl načas celý zaplaven řekou,²⁵² tak i zde mohla kompilační komise trvalou ztrátu vlastnictví dočasně zaplaveného pozemku vnímat jako nepatřičnou nespravedlnost.

3.1.4 Opuštěné řečiště v novodobém právu

Normy římského práva našly svůj odraz v § 410 ABGB, který stanovil, že opuštěné řečiště nabyli vlastníci pobřežních pozemků podle pravidel o nabytí ostrova (§ 407, viz níže).²⁵³ Podmínkou bylo, aby šlo o trvalou změnu koryta vyvolanou působením přírodních sil, důsledky regulace vodních toků upravoval zvlášť vodní zákon.²⁵⁴ Výrazný zvrat ovšem představovalo ustanovení § 409, které bylo do ABGB vloženo na Zeillerův návrh až v průběhu příprav²⁵⁵ a chybělo i v občanském zákoníku platném v Západní Haliči od roku 1797, pomyslném předchůdci ABGB.²⁵⁶ Předepisovalo speciální postup, který aplikaci § 410 v některých situacích ovlivnil nebo i vyloučil: „Opustí-li voda své řečiště, mají především držitelé pozemků, kteří novým tokem vody škodu berou, právo, aby se jim z opuštěného řečiště nebo z jeho ceny dala náhrada.“²⁵⁷

249 D. 43.12.1.9 (Ulpianus *lib. 68 ad ed.*).

250 D. 7.4.23 (Pomponius *lib. 26 ad q. muc.*); D. 41.1.30.3 (Pomponius *lib. 34 ad sab.*): „*sicuti hic fundus, cum alveus fluminis factus esset, fuisset publicus, ita nunc privatus eius esse debet, cuius antea fuit.*“ „Jako byl tento pozemek veřejným, když bylo vytvořeno koryto řeky, tak teď musí být soukromý a náležet tomu, či byl předtím.“

251 KASER, *Natürliche Eigentumserwerbsarten*, s. 230.

252 D. 41.1.7.5 (Gaius *lib. 2 rer. cott.*).

253 § 410: „Kromě případu takového odškodnění patří opuštěné řečiště hraničícím držitelům břehů, jakož je nařízeno o vzniklém ostrově.“

254 ANDRES / HARTMANN / ROUČEK / SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 431–432.

255 KLANG, H. *Kommentar zum allgemeinen bürgerlichen Gesetzbuch. Erster Band, zweiter Halbband, § 353 bis 530*. Wien: Österreichische Staatsdruckerei, 1933, s. 133–134.

256 Westgalizisches Gesetzbuch von 1797 (JGS 337), § 137–139, část 2.

257 § 409 ABGB.

Toto ustanovení mělo za cíl zohlednit tíživou situaci lidí, jimž změna toku způsobila škodu, přineslo však spíše interpretační potíže, na čemž se průřezově shodovala dobová literatura. Předně nebylo jasné, kdo přesně měl na slibovanou náhradu nárok, zda výhradně vlastníci zatopených pozemků, nebo také nepřímo postižení, jejichž pozemky v důsledku opuštění řečiště začaly například vysychat. Zákoník nespécifikoval, kdy měla být dána náhrada z ceny opuštěného vodního koryta, a kdy jeho část skutečně nabyli, ani to, zda šlo o spoluvlastnictví *pro indiviso* či výlučné vlastnictví k vymezené části řečiště.²⁵⁸ Pro hodnocení vztahu obou ustanovení ABGB platilo, že pokud řečiště vyschlo bez toho, aby vzniklo nové koryto a aby tím někomu vznikla škoda, k § 409 se nepřihlíželo. V opačné situaci se pak lze přiklonit k výkladu, že § 409 měl přednost před § 410.²⁵⁹ Nepřesahovala-li tedy hodnota opuštěného řečiště hodnotu zaplavených pozemků, přiznávalo se právo na odškodnění primárně vlastníkům pozemků, které stály v cestě novému toku. Teprve jestliže byla hodnota opuštěného řečiště větší, přicházelo v úvahu, aby jeho části nabyli vedle poškozených i vlastníci pobřežních pozemků podle § 410, respektive § 407.

Návrh subkomitétu pro revisi občanského zákoníku z roku 1923 zachoval znění § 409 ABGB s ohledem na to, že obsahoval speciální předpis o náhradě škody, která se ukládala bez ohledu na zavinění.²⁶⁰ Ustanovení § 410 ABGB ale převzato nebylo. Stejně jako v případech naplaveniny a strže, ani normy týkající se změny vodního toku nebyly převzaty do návrhu superrevisní komise z roku 1931,²⁶¹ nepočítal s nimi ani vládní návrh občanského zákoníku z roku 1937, který v důvodové zprávě k čl. VI č. 2 uvozovacích předpisů odkazoval na vodní zákon.²⁶² Po dobu platnosti OZ 1950 a OZ 1964 neexistovala zákonná opora pro změnu vlastníka řečiště v důsledku jeho opuštění vodním tokem, především proto, že jej povětšinou vlastnil stát a šlo by o způsob zužování státního majetku.²⁶³

Alveus derelictus se do občanského zákoníku vrátil až roku 2012,

258 ANDRES / HARTMANN / ROUČEK / SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 429–431. SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 257–258. KRČMÁŘ, J. *Právo občanské II. Práva věcná*. Praha: Wolters Kluwer, 2014, s. 198–199. KLANG, *op. cit.*, s. 133–134.

259 Tento názor zastává KRČMÁŘ, *op. cit.*, s. 198–199. Obě varianty vztahu připouští ANDRES / HARTMANN / ROUČEK / SEDLÁČEK, *op. cit.*, s. 429–431.

260 STIEBER, *op. cit.*, s. 28, 87.

261 *Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl I. Text zákona. Zákon, kterým se vydává všeobecný zákoník občanský: návrh superrevisní komise. Díl II. Důvodová zpráva*, s. 21, 127.

262 Senát Národního shromáždění R. Čs. r. 1937, tisk 425, vládní návrh zákona, kterým se vydává občanský zákoník.

263 BAUDYŠ, *op. cit.*, s. 240–246.

nicméně, v jiné podobě. Stručný § 1071 OZ 2012 zní: „Vodní koryto vzniklé strží nebo v důsledku vzniku ostrova se stává vlastnictvím vlastníka původního koryta.“ Na toto ustanovení je ale třeba nahlížet s vědomím, že se problematice velice podrobně věnuje také veřejnoprávní úprava, konkrétně § 45 vodního zákona (č. 254/2001 Sb.), a sama důvodová zpráva k civilnímu kodexu uvádí, že jí nezamýšlí konkurovat. Podle vodního zákona je při změně toku řeky možné primárně žádat jeho navrácení, a to s finanční podporou státu. Neobnoví-li se původní stav, vlastníci původního i nového koryta si své pozemky mohou nechat vykoupit státem, případně žádat o odškodnění. Naplnil se tak vlastně záměr zákonodárce stanovit podmínky náhrady škody ve vodním zákoně a bylo by nadbytečné do občanského zákoníku přejímat jakoukoliv obdobu § 409 ABGB.

3.1.5 *Insula in flumine nata*

Insula in flumine nata je doslova ostrovem vzniklým ve veřejné řece, a i v tomto případě vyvstala ve starověkém Římě potřeba stanovit jeho vlastníka. Podobně jako u opuštěného řečiště se postupovalo s ohledem na střed vodního toku, rozlišovalo se dále, zda se ostrov zformoval blíž k jednomu z břehů nebo přímo uprostřed řeky. Pakliže nastala první varianta, nabyl jej celý vlastník pozemku, který se naproti němu nacházel.²⁶⁴ U druhé možnosti je hledání správné odpovědi značně obtížnější. Gaiovy Instituce, Digesta i Justinianské Instituce použily v textu, který od sebe vzájemně přejímaly, shodně výraz *communis est* připouštějící, že ostrov nabyli vlastníci odpovídajících pobřežních pozemků do spoluvlastnictví:

...at in flumine nata, quod frequenter accidit, si quidem mediam partem fluminis teneat, communis est eorum, qui ab utraque parte fluminis prope ripam praedia possident, pro modo latitudinis cuiusque fundi, quae latitudo prope ripam sit...²⁶⁵

Velikost jednotlivých podílů (*partes pro indiviso*) pak měla určovat linie vedená středem řeky a širě pobřežních pozemků. Nicméně,

264 *Inst. Iust.* 2.1.22: „...quodsi alteri parti proximior sit, eorum est tantum, qui ab ea parte prope ripam praedia possident... „...Jestliže však leží ostrov blíž k jednomu břehu než ke druhému, pak se vlastníky stanou pouze ti, jejichž pozemky leží na bližším břehu...“ Viz D. 41.1.7.3 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); *Gai. Inst.* 2.72.

265 *Inst. Iust.* 2.1.22: „...Pokud ostrov vznikne v řece, což se stává častěji, a pokud leží uprostřed řeky, je ve spoluvlastnictví těch, kteří drží pozemky na obou stranách řeky, a to v poměru k šířce řeky, na jejichž březích mají své pozemky...“ Viz D. 41.1.7.3 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); *Gai. Inst.* 2.72. Cf D. 43.12.1.6 (*Ulpianus lib. 68 ad ed.*).

uvedenému závěru protiřečí Paulův fragment obsažený v Digestech:

*Inter eos, qui secundum unam ripam praedia habent, insula in flumine nata non pro indiviso communis fit, sed regionibus quoque divisis...*²⁶⁶

Vyplývá z něj, že pokud ostrov ve své délce přiléhá k pozemkům vícero vlastníků na jednom břehu, nenabyli jej do spoluvlastnictví *pro indiviso*, nýbrž *pro diviso*, každý se stal výlučným vlastníkem části ostrova přesně vymezené šíří přiléhajícího pozemku. Ačkoliv zmiňuje pouze rozdělení mezi vlastníky pozemků nacházejících se na stejném břehu, lze jeho obsah vztáhnout i na rozdělení ostrova mezi vlastníky pozemků umístěných na opačných březích. Literatura se na jednotné interpretaci neshoduje, velmi často se přesné formulaci, která by se k jednomu z řešení přiklonila, vyhýbá.²⁶⁷

Uvedené ovšem neplatilo pro ostrov vzniklý v moři, který se považoval za *res nullius* vhodnou k okupaci,²⁶⁸ pro ostrov plovoucí na hladině, tvořený například větvemi, jenž zůstával součástí řeky jako *rei publicae*,²⁶⁹ ani pro případ, kdy řeka změnou či rozvětvením svého toku oddělila část pozemku a ostrov z něj fakticky vytvořila. Posledně zmíněný ostrov nevznikl ze dna řeky, charakter této části pozemku zůstával stejný, byť jeho okolí prošlo proměnou, a proto se nezměnilo ani vlastnictví a ostrov nadále náležel původnímu vlastníkově.²⁷⁰ Pravidlo se také neuplatnilo u ostrova, který vznikl v řece, pokud hranice sousedících pozemků byly úředně změřeny (*ager limitatus*). I v takovém případě byl považován ostrov za *res nullius* a nabyt ho bylo lze pomocí institutu okupace.²⁷¹

Digesta se také věnovala možné kombinaci přírůstku vznikem ostrova a naplaveninou a popsala situaci, kdy se v řečišti nejprve zformoval ostrov, který by podle obvyklých pravidel připadl vlastníkově přilehlého pobřežního pozemku, ale následně se nánosy půdy rozšířil tak, že přesahoval buď před sousedící pozemky, nebo do poloviny řečiště bližší druhému břehu. Vyvstala pak otázka, zda bylo lze

266 D. 41.1.29 (*Paulus lib. 16 ad sab.*): „Těm, kteří mají pozemky podél jednoho břehu, nebude ostrov vzniklý v řece společným s ideálními podíly, ale rozdělený na části...“ Index interpolací neidentifikoval v předmětném fragmentu žádné změny. Viz LEVY / RABEL, *Index interpolationum quae in Iustiniani Digestis inesse dicuntur*, Tomus III, sloupec 167.

267 Vznik *communio pro indiviso* uvádí SCIALOJA, V. *Teoria della proprietà nel diritto romano*, volume secondo. Roma: Attilio Sampaolesi, 1931, s. 60. Pojem spoluvlastnictví používá SKŘEJPEK / BĚLOVSKÝ / ŠEJDL / FALADA, *op. cit.*, s. 130. Naopak pro rozdělení ostrova na reálné části (*pars pro diviso*) se vyslovuje HEYROVSKÝ, *op. cit.*, s. 317.

268 *Inst. Iust.* 2.1.22.

269 D. 41.1.65.2 (*Labeo lib. 6 pithanon a Paulo epitomarum*).

270 D. 41.1.7.4 (*Gaius lib. 2 rer. cott.*); D. 41.1.30.2 (*Pomponius lib. 34 ad sab.*).

271 Viz kapitola 1.1.5.